

Naziv originala:

LA PESTE

ALBERT CAMUS

Copyright © Editions Gallimard, Paris, 1947, All rights reserved

Copyright © 2018 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:

Vladimir Manigoda

Urednik:

Danilo Lučić

Prevod:

Ivo Hergešić

Lektura i korektura:

Duška Rajković

Grafičko oblikovanje:

Sanja Polovina

Štampa:

Kontrast štampa, Beograd

Tiraž:

500

Izdavač

Kontrast, Beograd

Klaonička 2, Zemun

e-mail: jakkontrast@gmail.com

kontrastizdavastvo.com

facebook.com/KontrastIzdavastvo

Alber Kami

KUGA

KONTRAST
Beograd, 2018.

Isto je tako razumom opravdano prikazati jednu vrstu tamnovanja drugom, kao što je opravdano prikazati ma koju stvar, koja zaista postoji, nekom drugom koja ne postoji.

DANIJEL DEFO

PRVI DEO

NEOBIČNI DOGAĐAJI koji čine predmet ove hronike dogodili su se 194... u Oranu. Prema opštem sudu bili su pomalo neumesni, izlazeći iz okvira običnog života. Na prvi pogled, Oran je zaista sasvim običan grad, obična francuska prefektura na alžirskoj obali.

Grad je, valja priznati, sam po sebi ružan. Nije nametljiv, pa je potrebno neko vreme da se uoči čime se razlikuje od drugih trgovačkih gradova na drugim geografskim širinama. Kako da, na primer, zamislimo grad bez golubova, bez drveća i bez vrtova, gde ne čujemo lepet krila ni šuštanje lišća, grad bezbojan, čime je sve rečeno? Promena godišnjih doba odražava se jedino na nebu. Proleće se najavljuje samo drugačijom atmosferom i korpama cveća koje mali prodavci dopremaju iz okoline grada. To je proleće koje se prodaje na trgu. Leti sunce pali i žari isušene kuće i pokriva zidove sivkastim pepelom; tada se može živeti samo u senci zatvorenih kapaka na prozorima. U jesen, eto, naprotiv, bujice blata. Lepi dani dolaze tek zimi.

Da bismo se upoznali s nekim gradom, treba da saznamo kako njegovi stanovnici rade, kako vode ljubav i kako umiru. To je zgodan način. U našem gradiću (da li je to učinak podneblja?) sve se to radi zajedno, podjednako pohotno i zbunjeno. To će reći da se ljudi dosađuju i da nastoje da steknu navike. Naši sugrađani mnogo rade, ali samo zato da bi se obogatili. Najviše se zanimaju za trgovinu, a glavni im je posao „da prave poslove”, da se poslužim njihovim izrazom. Imaju naravno smisao i za sitne radosti,

vole žene, bioskop i kupanje na moru. Ali veoma pametno, oni te radosti čuvaju za subotu uveče i nedelju, trudeći se da ostalim danima u nedelji zarade mnogo novca. Predveče, kad napuštaju svoje kancelarije, sastaju se u određeno vreme u kafani, šetaju istim bulevarom ili se smeštaju na svom balkonu. Žudnje mlađeg sveta su žestoke i kratke, dok poroci starijih ne premašuju kuglaška društva, drugarske večere i klubove, gde se igra za velike pare, pa se gubi ili dobija kako hoće karta.

Neko će reći da to nije odlika našeg grada i da su, opšte uzevši, svi naši savremenici takvog karaktera. Nema sumnje da u naše vreme ništa nije prirodnije nego videti ljude koji rade od jutra do mraka, da bi zatim protraćili vreme koje im preostaje za život na kartanje, sedenje po kafanama i na baljezgarije. No, ima gradova i zemalja gde ljudi ponekad posumnjaju da li postoji nešto drugo. Uglavnom to ne menja njihov način života. Ali oni su posumnjali, a to je uvek dobitak. Oran je, naprotiv, grad gde niko ne sumnja, zapravo potpuno moderan grad.

Zato nije potrebno razglabati kako se kod nas „vodi ljubav”. Ili se muškarci i žene proždiru naglo u takozvanom ljubavnom aktu ili se predaju dugačkoj navici udvoje. Između tih krajnosti često nema sredine. A ni to nije originalno. U Oranu, kao i drugde, svet, nemajući vremena da razmisli i prosudi, mora ljubiti, a da ni ne zna da ljubi.

Svakako je originalnije da u našem gradu umiranje može čoveku da zada teškoće. Teškoća nije uostalom prava reč; bilo bi opravdanije reći neudobnost. Nikada nije ugodno biti bolestan, ali ima gradova i krajeva koji bolesnike tako reći podupiru, podržavaju, gde se slabost čoveka može osloboditi. Bolesniku treba nežnosti i blagosti, drago mu je kad se može na nešto osloniti, a to je sasvim prirodno. Ali u Oranu krajnosti podneblja, važnost poslova koji se tu sklapaju, beznačajnost okoline, naglost sumraka i kvaliteta

užitaka – sve to pretpostavlja dobro zdravlje. Bolesnik je u tom gradu veoma usamljen. A samo pomislimo na čoveka koji je na samrti! Uhvaćen je u klopku, opkoljen zidovima koji pucketaju od vrućine, a istog trenutka čitavo građanstvo je na telefonu ili u kafani, govori o ratama, tovarnim listovima i odbicima. Svako će razumeti da smrt, pa bila to i moderna smrt, može biti jako neudobna kad nadode na takvom suvoparnom mestu.

Tih nekoliko detalja će možda biti dovoljno da neko uspe da zamisli kakav je naš grad. Uostalom ne valja ništa preuveličavati. Trebalo je istaći kako je lice tog mesta banalno i kako je banalan život koji se tu provodi. Ali čim smo stekli neke navike, provodićemo dane bez teškoća. A kako naš grad pogoduje navikama, može se reći da je sve kako treba. Posmatran iz tog ugla, život zaista nije uzbudljiv. Ali kod nas nema nereda i smutnje. A naše iskreno, simpatično i radno građanstvo oduvek pobuđuje kod putnika primereno poštovanje.

Taj grad bez slikovitosti, bez rastinja i bez duše može nam se učiniti kao neko odmaralište koje čoveka pomalo smiruje i na kraju uspava. No, budimo pravedni i dodajmo da je grad nakalemljen na pejzaž kojem nema premca, usred gole visoravni, okružene blistavim brežuljcima, ispred zaliva savršenih obrisa. Moglo bi se tek požaliti što je izgrađen tako da okreće leđa tom zalivu, pa se more ne vidi i uvek mora da se traži, ne bi li ga neko negde spazio.

Nakon svega toga priznaćemo lako da ništa nije moglo podstaći naše sugrađane da naslute iznenadne događaje koji su se dogodili u proleće te godine i koji su bili – kako smo posle shvatili – predznaci niza teških nezgoda koje sam se nakanio da ovde opišem. Nekima će se činjenice koje iznosim učiniti sasvim prirodnim; drugima, naprotiv, neverovatnim. No, pišem hroniku, a hroničar ne može na kraju krajeva voditi računa o tim protivrečnostima. Jedini

njegov zadatak je da kaže: „To se dogodilo”, ako zna da li se ovo ili ono zaista dogodilo, da li je zahvatilo život čitavog građanstva i da li ima na hiljade svedoka koji će u svom srcu prosuditi govori li istinu.

Uostalom, pripovedač (koga ćemo na vreme upoznati) ne bi imao nekih posebnih prava da se prihvata tog poduhvata da mu slučaj nije omogućio da prikupi određeni broj iskaza i da silom prilika nije bio upleten u sve o čemu hoće da izvesti. To mu daje ovlašćenje da postupa kao istoričar. Razume se da istoričar, čak iako nije stručnjak, uvek raspolaže dokumentima. I pripovedač ove pripovesti ima, dakle, svoja. To je najpre njegovo vlastito svedočanstvo, to su zatim svedočanstva drugih, jer je bio pozvan da primi poverljive iskaze svih osoba koje se javljaju u ovoj hronici, to su konačno tekstovi koji su mu na kraju dospeli u ruke. Nakanio se da crpi iz njih kad to bude smatrao za shodno i da ih upotrebi kako mu se bude svidelo.

Nakanio se još... No, možda je vreme da pusti komentare, da prestane da govori uvijeno da bi prešao na samu stvar. Izveštaj o prvim danima mora biti nešto detaljniji.

* * *

Ujutru, 16. aprila, dr. Bernard Riju izašao je iz svog kabineta i spotakao se o crknutog pacova koji je ležao nasred stepeništa. Tog momenta nije pomislio ništa, već odgurnu životinju i pođe niz stepenice. Stigavši na ulicu, setio se da taj pacov nije bio na tom mestu i on se vrati odakle je došao da bi upozorio domara. Videvši kako stari Mišel reaguje, osetio je još jače da je njegovo otkriće zaista neobično. Njemu se prisustvo tog pacova činilo samo bizarnim, dok je domar bio naprosto sablažnjen. Njegov stav je, uostalom, bio kategoričan: u kući nema pacova. Doktor je doduše tvrdio da ima jedan na hodniku prvog sprata i da je taj ve-

rovatno crko; uzalud! Uverenje gospodina Mišela osta neokrnjeno. U kući nema pacova, pa je sigurno da je tog doneo neko od spolja. Ukratko, neko je hteo da se našali.

Iste večeri, Bernard Riju, ušavši u kuću, tražio je, pre nego što će se popeti, svoje ključeve, kada spazi u dnu mračnog hodnika krupnog pacova kako se nesigurno kreće, a dlaka mu je bila nekako vlažna. Pacov je stao kao da traži ravnotežu, pa ponovo krenu prema doktoru, pa stane, okrenu se oko svoje ose; sad cijuknu i stropošta se, a iz raščepjene gubice šiknulo je nešto krvi.

Doktor ga je malo gledao, a zatim se popeo u svoj stan.

Nije mislio na pacova. Ta izbačena krv podsetila ga je na njegovu glavnu brigu. Njegova žena, koja boluje već godinu dana, treba da otputuje sutra u jedno planinsko lečilište. Zatekao je da leži u spavaćoj sobi, kako je naredio. Spremala se tako na tegobe putovanja. Sad se nasmešila:

– Vrlo dobro se osećam – reče.

Doktor je gledao lice koje mu je bilo okrenuto, a na njega je padalo svetlo lampe koja je stajala na noćnom ormariću. Njemu je to lice, uprkos bolesti koja je na njemu ostavila svoje tragove, bilo mlado kao nekada, mada mu je žena navršila trideset godina. Možda je to bilo zbog osmeha koji je bio jači od svega ostalog.

– Spavaj ako možeš – reče on. – Sestra će doći u jedanaest sati, a ja ću vas odvesti na podnevni voz.

Poljubio je čelo koje se bilo malo ovlažilo. Smešak ga je otrpatrio do vrata.

Sutradan, 17. aprila, u 8 sati, domar zaustavi doktora u prolazu i optuži derane koji se glupo šale da su ostavili nasred hodnika tri crknuta pacova. Mora da su ih uhvatili velikim „mišolovkama”, jer su bili raskrvavljeni. Domar je stajao neko vreme na ulazu, držeći pacove za šape; mislio je da će se krivci odati kakvom podrugljivom primedbom. Ali ništa!

– Neka, neka – govorio je gospodin Mišel – uhvatiću ja njih!

Mozgajući o tom slučaju, Riju je odlučio da počne svoje vizite u prigradskim četvrtima, gde su živeli njegovi najsiromašniji pacijenti. Odnosenje đubreta obavljalo se u tim delovima grada mnogo kasnije, a doktorov auto je dodirivao, prolazeći ravnim i prašnjavim ulicama, kante za đubre, koje su stajale na rubu pločnika. U jednoj ulici, kojom je tako prošao Riju, nabrojao je dvanaestak pacova bačenih na otpatke povrća i na neke prljave krpe.

Prvog svog bolesnika zatekao je u postelji; ležao je u sobi koja je gledala na ulicu, a služila je i kao spavaća soba i kao trpezarija. Bio je to stari Španac koštunjavog lica, izrovanog borama.

Pred sobom je na pokrivaču imao dva lonca, a u njima grašak. U trenutku kad je doktor ulazio, bolesnik je, napola sedeći, zabacio glavu, nastojeći da uhvati dah. Disao je kao da su mu pluća puna šljunka, poput svih starih astmatičara.

– Dakle, gospodine doktore – reče za vreme injekcije – jeste li videli? Izlaze...

– Da – reče žena – komšija je pokupio tri.

Stari je trljao ruke.

– Izlaze, ima ih u svim kantama, tera ih glad.

Riju je zatim morao konstatovati da cela četvrt govori o pacovima. Završivši vizite, vratio se kući.

– Gore vas čeka telegram – reče gospodin Mišel.

Doktor ga upita da li je video neke nove pacove.

– O, ne – reče domar – sada ja vrebam, razumete, pa se te svinje ne usuđuju.

Telegram je izvestio Riju da će sutradan stići njegova majka. Dolazi da se brine za kuću dok bolesnica bude odsutna. Ušavši u svoj stan, doktor nađe negovateljicu i vide ženu na nogama: obukla je putni kostim i našminkala obraze. Riju joj se nasmeši.

– Dobro je – reče – vrlo dobro.

Malo zatim, na stanici, on je smesti u spavaća kola. Ona je gledala kupe.

– To je za nas preskupo, je li?

– Mora da bude – reče Riju.

– Šta je to s tim pacovima?

– Ne znam. Čudna stvar. No, svakog momenta...

Onda joj reče veoma brzo da je moli za oprostaj; da je morao da više pazi na nju i da ju je mnogo zanemarivao. Ona strese glavom kao da hoće da mu kaže da ćuti. Ali Riju na to doda:

– Sve će biti bolje kad se vratiš. Poćemo iznova.

– Da – reče ona blistavih očiju – poćemo iznova.

Trenutak zatim ona mu okrenu leđa i stade gledati kroz prozor. Na peronu se svet žurio i gurao. Huktanje lokomotive dopiralo je do njih. On zovnu ženu po imenu, a kad se okrenula, vide da je njeno lice vlažno od suza.

– Ne – reče blago.

Osmeh joj se nazre pod suzama, malo nategnut, grčevit. Duboko je uzdahnula.

– Sad idi, sve će biti dobro.

On je privinuo na grudi, a zatim napolju, s druge strane stakla, nije više video njen osmeh.

– Molim te – reče – pazi na svoje zdravlje. Ali ga ona nije mogla ćuti.

Kraj izlaza sa perona, Riju naiđe na gospodina Utona, istražnog sudiju, koji je držao svog dečaćića za ruku. Doktor ga upita da li putuje. Gospodin Uton, dug i crn, podsećao je svojim izgledom na „finog gospodina” (kako se to nekada zvalo), ali i na službenika pogrebnog zavoda. Odvratio je ljubazno, ali odmereno:

– Čekam gospođu Uton, koja je otišla da izrazi svoje poštovanje mojoj rodbini.

Lokomotiva se oglasi zviždukom.

– Pacovi... – reče istražitelj.

Riju se trže kao da će poći prema vozu, ali se okrenu prema izlazu.

– Da – reče – nije to ništa.

Utom prođe nosač koji je držao ispod ruke sanduk pun pacova. To je bilo sve što je doktoru ostalo u pameti kad se sećao tog trenutka.

Istog dana posle podne, tek što je počeo da ordinira, Riju primi nekog mladog čoveka za koga mu rekoše da je novinar i da ga je već ujutru tražio. Zvao se Rejmon Ramber. Niskog rasta, plećat, energičnog lica i bistrog pogleda, Ramber je bio odeven sportski; rekao bi čovek da se u životu dobro snalazi. Nije okolišao. Vodio je anketu za velike novine što izlaze u Parizu: zanima ga kako žive Arapi, pa želi informacije o njihovom zdravstvenom stanju. Riju mu reče da to stanje nije povoljno. No, pre nego što će preći na stvar, hteo je da sazna da li novinar sme da kaže istinu.

– Jasno – odvrati mladić doktoru.

– Hoću reći, smete li osuditi to stanje u celosti?

– U celosti, ne; to moram priznati. No, ja pretpostavljam da bi takva osuda bila neosnovana.

Riju odvrati blago da bi takva osuda bila zaista neosnovana, no da je, postavljajući to pitanje, hteo da sazna da li Ramberovo svedočanstvo može biti izneseno bez ikakve ograde.

– Priznajem samo takva svedočanstva i zato neću svojim informacijama podupreti vaše.

– Tako bi govorio Sen-Žist – reče novinar osmehujući se.

Riju reče, ne podižući glas, da ne zna o tome ništa, no da tako govori čovek kojem je dojadio svet u kojem živi, ali mu se ipak nisu ogadili bližnji u tolikoj meri da bi popustio nepravdi. Ramber je, uvukavši vrat među ramena, gledao doktora.

– Mislim da vas razumem – reče napokon ustajući.

Doktor ga isprati do vrata.

– Zahvaljujem vam što stvari tako primete.

Ramber je odjednom postao nestrpljiv:

– Da – reče – razumem i molim vas da mi oprostite što sam smetao.

Doktor mu stisne ruku i reče da bi se mogla napisati zanimljiva reportaža o mnoštvu crknutih pacova koji se sada nalaze po gradu.

– Ah – živnu Ramber – to me zanima.

U pet sati popodne, kad je izašao da ponovo obiđe svoje bolesnike, doktor je sreo na stepeništu čoveka koga je nekoliko puta susretao kod španskih plesača, koji su stanovali na poslednjem spratu njegove kuće. Bio je još mlad, krupan i težak, masivnog lica, išaranog borama i precrtanog gustim obrvama. Žan Taru pomno je pušio cigaretu, posmatrajući poslednje trzaje pacova koji je skapavao na stepenici, njemu do nogu. Sada podiže prema doktoru svoje sivkaste oči, pogleda ga mirno, ali značajno, poželi mu dobar dan i doda da je pojava tih pacova zaista čudna.

– Da – reče Riju – no postaje pomalo nesnosna.

– U neku ruku, doktore, samo u neku ruku. Nikada nismo videli nešto slično, pa se uzbuđujemo. Meni je to zanimljivo, bez sumnje, vrlo zanimljivo.

Taru prođe rukom preko kose da bi je zabacio, ponovo pogleda pacova, koji je sada bio nepomičan, a onda se osmehnu Riju:

– Uglavnom, to je stvar za domara, zar ne, doktore?

Doktor je naišao na domara upravo pred kućnim vratima: naslonio se na zid kraj ulaza, a na licu koje bi obično bilo tamnorumeno odražavao se umor.

– Da, znam – reče stari Mišel doktoru koji ga je izvestio o svom novom otkriću. – Sada ih nalazim po dva ili tri. Ali u drugim kućama je isto.

Činilo se da je slomljen i zabrinut. Mehaničkim pokretima trljao se po vratu. Riju ga je upitao kako se oseća. Nije, dabome, hteo da kaže da se ne oseća dobro. Ali, eto, nije

kao pre. On drži da je to stvar raspoloženja. Ti su ga pacovi razljutili i još ga uvek ljute; sve će biti bolje kad budu opet nestali.

No, sutradan ujutru, 18. aprila, doktor, koji je doveo sa stanice majku, nađe gospodina Mišela upalih obraza, pa je izgledao još gore. Od podruma do tavana, desetak pacova je ležalo po stepeništu. Kante za đubre susednih kuća bile su pune. Doktorova majka nije se začudila primivši tu vest.

– To se događa – reče.

Bila je to mala starica, srebrnaste kose, crnih i blagih očiju.

– Srećna sam što te opet vidim, Bernarde – govorila je ona – šta tu mogu pacovi?

On je odobravao; da, kad je čovek s njom, sve mu se čini lako i tako je uvek bilo.

Ipak je telefonirao opštinskom zavodu za deratizaciju; poznao je direktora. Da li je i on čuo za pacove koji u velikom broju izlaze iz svojih rupa da skapaju napolju? Mersije, tako se zvao direktor, čuo je o tom slučaju; čak je u njegovoj kancelariji, koja se nalazila nedaleko od luke, pro-nađeno pedesetak pacova. Ipak se pita da li je to ozbiljno? Riju to nije mogao prosuditi, ali je smatrao da bi zavod za deratizaciju to morao da reši.

– Da – reče Mersije – ako dobijem nalog. Ako misliš da nije šteta truda, mogu pokušati da dobijem nalog za delo-vanje.

– Daj – reče Riju – to nikako neće škoditi.

Služavka, koja je vodila kuću, upravo mu je saopštila da je u velikoj fabrici u kojoj radi njen muž skupljeno nekoliko stotina pacova.

Bilo kako bilo, ali nekako u isto vreme, naši sugrađani su počeli da se uznemiravaju. Jer od osamnaestog nadalje fabrike i javna skladišta izbacivali su na stotine uginulih pacova. U nekim slučajevima trebalo je životinje dotući, jer

je njihova agonija previše trajala. Ali od gradske periferije, pa do centra, svuda gde je dr. Riju prolazio, svuda gde se naši sugrađani okupljaju, pacovi su ih čekali u hrpama, naslagani na kantama za đubre ili u dugim redovima duž kanala. Večernja štampa prihvatila se tog predmeta istog dana, pitajući opštinsku upravu da li štogod namerava, da ili ne, i kakve hitne mere namerava da preduzme, da svoje opštine zaštiti od te odvratne najeзде. Opštinska uprava nije se nakanila, niti je išta nameravala, ali je – za početak – sazvala opštinsko veće, da bi se stvar razmotrila. Zavod za deratizaciju dobio je nalog da skuplja uginule pacove svakog dana u zoru. Pošto skupljanje bude obavljeno, dvojica kola zavoda će prevesti crkotine u krematorijum za spaljivanje đubreta, gde će biti uništene.

No, idućih dana stanje se pogoršalo. Broj glodara koji bi pokupili sve je više rastao, a „berba” je svakog jutra bila sve obilnija. Četvrtog dana pacovi su počeli da izlaze u grupama da bi tako i uginuli. Iz raznih skrovišta, podzemlja, podruma, oni bi se uspinjali u dugim teturavim redovima, na svetlu bi još jače posrtali, okretali se oko svoje ose i skapavali blizu ljudskih bića. Noću bi se po tesnim hodnicima i uličicama jasno čulo kako pocikuju u smrtnoj borbi. Ujutru bi ih našli opružene u kanalu uz put: iz šiljatih njuški virio je krvavi cvet; jedni naduti i truli, drugi ukočeni i tvrdi, a brci bi im još strčali. I u samom gradu nalazile bi se manje hrpe po stepeništu ili dvorištima. Dolazili bi takođe u neke kancelarijske prostorije da uginu pojedinačno; dolazili bi na školska igrališta, a katkada i na kafanske terase. Naši sugrađani nailazili su na pacove na najprometnijim mestima u gradu. Stari trg u centru grada, bulevari, obalska promenada – bili su mestimično kontaminirani. Očišćen u zoru od uginulih životinja, grad bi se njima ponovo napunio za jedan dan. Dešavalo se da poneki noćni šetač oseti pod svojom nogom savitljivu masu sveže crkotine. Reklo bi

se da se zemlja u koju su bile usađene naše kuće oslobađa svojih otrovnih sokova, te pušta da se na njenoj površini pojave gnojni čirevi koji su se dotad razvijali u njenoj utrobi. Zamislite samo kako je naš pitomi gradić bio iznenađen i zapanjen, nalik na zdravog čoveka čija je gusta krv počela odjednom stvarati čuda.

Stvari su otišle tako daleko da je agencija „Infordok” (Informacije, dokumentacija, obaveštenja o bilo kom predmetu) objavila u svojoj besplatnoj emisiji preko radija da je samo dvadeset petog tog meseca pokupljen i spaljen šest hiljada dvesta trideset i jedan pacov. Ta brojka, potkrepljujući svakodnevne prizore koje je svako u gradu poznao, znatno je povećala zabunu. Dotada su ljudi to smatrali nezgodom koja je, istina, neprilična, pa i odvratna, ali ništa više. Sada su pak primetili da se u toj pojavi kojoj se još ne može oceniti obim, niti odrediti uzrok, krije neka pretnja. Samo je stari astmatični Španac dalje trljao ruke i ponavljao sa senilnim zadovoljstvom: „Izlaze, izlaze!”

Dana 28. aprila „Infordok” objavio je broj od oko osam hiljada pacova, a teskoba u gradu dosegla je vrhunac. Ljudi su počeli da zahtevaju radikalne mere i da optužuju vlasti, a neki koji su imali kuće uz more, počeli su da govore da će se tamo povući. No, sutradan je agencija objavila da je fenomen naglo prestao i da je deratizacijska služba skupila tek neznatnu količinu uginulih pacova. Grad je odahnuo.

IPAK JE ISTOG TOG DANA u podne dr. Riju, zaustavivši auto pred kućom, spazio na kraju ulice domara koji se teško kretao: glavu je opustio, ruke i noge raširio, pa je bio nalik na pajaca koji smešno pokreće noge i maše rukama kad se potegne konac. Starac je uhvatio ispod ruke sveštenika kojeg je doktor prepoznao. Bio je to otac Penlu, učeni i borbeni jezuit, kojeg bi ponekad susretao, a bio je veoma cenjen u našem gradu pa su ga poštovali i oni kojih se religija ne tiče.

Pričekao ih je. Starom Mišelu su oči blistale, a pluća su mu radila poput balona. Nije se dobro osećao pa je hteo da prošeta. Ali osetivši žestok bol na vratu, ispod pazuha i u preponama, krenuo je da se vraća kući i zamolio je Oca Penlua da mu pomogne.

– „Nadošlo” mi je kao neki otok – reče on. – Mora da sam se „pretegnuo”.

Pruživši ruku kroz okno automobila, doktor prođe prstom po vratu koji mu je pružao Mišel. U dnu vrata se stvorio neki čvor, tvrd kao drvo.

– Lezite u krevet, izmerite temperaturu, posetiću vas posle podne.

Pošto je domar otišao, Riju upita Oca Penlua šta misli o toj pacovskoj aferi.

– Oh – reče otac – to mora da je neka epidemija – a oči mu se nasmešiše iza okruglih naočara.

Nakon jela Riju ponovno pročita telegram od lečilišta, koji mu je najavljavao dolazak njegove žene. Utom zazvrči telefon. Zvao ga je jedan od njegovih bivših pacijenata, op-

štinski činovnik. Dugo je patio od suženja aorte, a kako je bio siromašan, Riju ga je lečio besplatno.

– Da – reče – znam da me se sećate. Međutim, radi se o nekom drugom. Dodite brzo; kod mog komšije se nešto dogodilo.

Zadihao se govoreći. Riju pomisli na domara i odluči da ga poseti kasnije. Nekoliko minuta nakon poziva, uđe u nisku kuću u Federbovoj ulici, na gradskoj periferiji. Na stepeništu, koje je bilo hladno i smrdljivo, sreo je Žozefa Granda, opštinskog činovnika, koji mu je silazio u susret. Bio je to čovek pedesetih godina, dugačak, pognut, uskih ramena i mršavih udova; imao je žute brkove.

– Bolje je – reče stigavši do Rijua – ali mislio sam da će preminuti.

Ućutao se. Na drugom i poslednjem spratu, na levim vratima, Riju pročita napisano crvenom kredom: „Uđite, ja sam se obesio!”

Uđoše. Nad prevaljenim stolom visilo je uže, pošto je sto gurnut u ćošak. Ali, uže je visilo prazno.

– Skinuo sam ga na vreme – govorio je Grand, koji kao da je uvek bio u potrazi za rečima, premda se izražavao nadasve jednostavno.

– Upravo sam izlazio kad sam začuo lupanje. Kad sam video natpis, kako da vam kažem, mislio sam da je to neka šala. Ali on je jauknuo tako čudno, a moglo bi se reći i strašno.

Počeo se po glavi.

– Siguran sam da to mora da je bolno... Onda sam ušao, naravno!

Zatvorili su vrata i zastali na pragu svetle i izluftirane sobe, koja je bila siromašno nameštena. Omalen čovek okruglog lica ležao je na mesinganom krevetu. Snažno je disao i gledao ih zakrvavljenim očima. Doktor se nije pomakao. Između udisaja i izdisaja kao da je slušao smrt-

nu ciku pacova. No, nigde se ništa nije micalo. Riju pođe prema krevetu. Čovek nije pao sa visine, niti je pao naglo: pršljenovi su izdržali. Ipak, malo asfiksije, dabome. Biće potreban rendgenski snimak. Dao mu je injekciju kamforovog ulja i rekao da će za nekoliko dana sve biti u redu.

– Hvala, gospodine doktore – reče pacijent prigušenim glasom.

Riju upita Granda je li obavestio policiju, a činovnik se smete, kao da je kriv:

– Ne – reče – ne! Mislio sam da je najpreče...

– Jasno! – prekinu ga Riju. – Ja ću se pobrinuti za to.

No, u taj čas bolesnik se trže i sede na krevet, uveravajući doktora da to nije potrebno.

– Smirite se – reče Riju. – Nije to ništa, verujte, ali ja moram da podnesem prijavu.

– Oh! – odvrati bolesnik.

I spusti se natrag u postelju, zabaci glavu i poče grčevito plakati. Grand, koji je za to vreme natezao svoj brk, sada mu se približi.

– Hajde, gospodine Kotar – reče on – morate da shvatite. Doktor je takoreći odgovoran. Kad bi vam dunulo u glavu da pokušate ponovo...

Ali Kotar reče, obliven suzama, da neće više nikada, da ga je bila uhvatila panika i da sada želi samo da ga puste na miru. Riju je pisao recept.

– Dobro – reče. – Pustimo sada te stvari. Doći ću opet za dva-tri dana. Ali nemojte da pravite gluposti.

Napolju reče Grandu da mora da izvesti policiju, ali da će reći komesaru da ne preduzme istragu još dva dana.

– Večeras treba na njega pripaziti. Ima li rodbine?

– Ne znam da li je ima. Ali mogu ja.

Stresao je glavom.

– A vidite, mogu da kažem da ga i ne poznajem. Ipak, moramo pomagati jedni drugima.

Prolazeći hodnikom Riju je mehanički pogledao u uglove i zapitao Granda jesu li pacovi potpuno nestali iz njegove kuće. Činovnik nije znao o tome ništa. Pričali su mu doduše o toj stvari, ali on ne pridaje mnogo važnosti takvim glasinama.

– Imam druge brige – reče.

Riju mu je već stiskao desnicu. Žurilo mu se da obiđe domara, pa da onda napiše ženi pismo.

Kolporteri večernjih novina vikali su da je najezda pacova zaustavljena. Ali Riju nađe svog bolesnika kako se nagnuo iz kreveta, samo što nije ispao, i silno se napinjući, bacao je ružičastu žuč u limenu posudu za đubre. Nakon dugotrajnih napora, domar je sav zadihan ponovo legao. Temperatura je dosegla do 39 sa 5, a limfne žlezde na vratu su mu veoma natekle, natekli su i udovi, a dve tamne mrlje širile su se po slabinama. Žalio se da ga sada boli „iznutrica“.

– Peče – govorio je – taj me gad peče!

Jezik mu je bio čađav i zadebljao pa je žvakao pojedine reči, a izbuljene okrugle oči, što ih je podigao prema doktoru, caklile su se od suza koje je izazvala glavobolja.

Njegova žena je teskobno pogledala Riju, koji je uporno ćutao.

– Doktore – reče ona – šta mu je?

– Moglo bi svašta da bude. Zasad nije sigurno. Do uveče dijetalna hrana i nešto za čišćenje. Nek uzima dosta tečnosti.

Domara je upravo morila žed.

Vrativši se kući, Riju je telefonirao kolegi Rišaru; on je bio jedan od najviđenijih lekara u gradu.

– Ne – reče Rišar – nisam primetio ništa neobično.

– Groznica s lokalnom upalom?

– E jesam, jesam, dva slučaja s jako upaljenim limfnim žlezdama.

– Abnormalno jako?

– Hm – odvrati Rišar – normalno i abnormalno, to su, znate i sami...

No, bilo kako bilo, domar je te večeri bulaznio i grdio pacove. Temperatura se popela na 40 stepeni. Riju je pokušao fiksacijski apsces. Kad ga je zapekao terpentin, domar je zaurlao: „Svinje!”

Žlezde su se još povećale, a bile su na dodir tvrde kao drvo. Žena bolesnikova se silno prepala.

– Ostanite budni – reče joj doktor – i pozovite me ako ustreba.

Sutradan, 30. aprila, mlaki vetrić je duvao s modrog i vlažnog neba. Donosio je miris cveća koji je dopirao s najudaljenije periferije. Jutarnji žamor po ulicama se činio življi i veseliji nego obično. Čitav naš gradić, oslobođen muklog straha koji ga je mučio prošle nedelje, osećao je taj dan kao dan obnove. I Riju, koga je umirilo pismo koje je primio od žene, siđe laka srca do domara. I zaista, temperatura je ujutru spala na 38 stepeni. Delirijumsko stanje je prestalo. Bolesnik se oslabljen smeškao u svom krevetu.

– Bolje je, zar ne, gospodine doktore? – reče žena.

– Sačekajmo.

Ipak u podne groznica se ponovo javila, a temperatura se u jednom mahu popela na 40. Bolesnika je ponovo zahvatio delirijum, a vratilo se i povraćanje. Vratne žlezde bile su veoma osetljive na dodir, a bolesnik kao da se trudio da drži glavu što dalje od tela. Njegova žena je sedela na kraju kreveta, ruku položenih na pokrivač, državši nežno bolesnikove noge. Gledala je Rijua.

– Slušajte – reče on – moramo da ga izolujemo i pokušamo posebno lečenje. Zvaću bolnicu; otpremićemo ga bolničkim kolima.

Dva sata kasnije, u kolima, doktor i žena naginjali su se nad bolesnikom. Iz njegovih usta, koja su bila obložena fungoznim izraslinama, izlazile su nepotpune reči i rečenice: „Pacovi”, reče. „Pacovi...”